

Stanovisko k metodice zúžení počtu lokalit a výběru potenciálních lokalit hlubinného úložiště v ČR

Podle statutu Poradní panel expertů „Garantuje odbornost, objektivitu, otevřenost a transparentnost celého procesu hodnocení a doporučení preferovaných lokalit“.

Celý proces hodnocení a doporučení preferovaných lokalit ale začal již volbou typů a metod průzkumu lokalit a pokračoval zpracováním a interpretací získaných informací. Vše toto proběhlo dlouho před utvořením panelu. Získané výsledky a jejich interpretace panel také nehodnotil a ve stanoveném časovém harmonogramu ani nemohl. Členové panelu vyjadřovali své připomínky pouze k výběru kritérií a indikátorů, metodice hodnocení a závěrečným zprávám hodnotícím jednotlivá stanovená kritéria výběru. Panel proto dle mého názoru nemůže být garantem celého procesu.

„Metodika zúžení počtu lokalit pro hlubinné úložiště v ČR v letech 2019–2020“ na které je celý proces založen se měla stát důležitým dokumentem, který shrnuje poznatky, postupy a argumentaci, jež získala Správa úložišť radioaktivního odpadu (SÚRAO) v průběh dlouholetých výzkumů a průzkumů za účelem výběru lokality vhodné pro hlubinné úložiště. Dokument na počátku obsahoval řadu tvrzení a předpokladů, která nebylo možno věrohodně ověřit. V textu k nim chyběla argumentace či odkazy na práce, v nichž by argumentace byla obsažena. Proto jsem se ve svých připomínkách soustředil právě na tuto okolnost, protože ji pokládám za zásadní pro každý odborný dokument a jeho posouzení. Pro posouzení přístupu SÚRAO při výběru lokalit je třeba rozsáhlejšího zdůvodnění jednotlivých kritérií a jejich naplnění. Vzhledem k těmto skutečnostem, napjatému harmonogramu práce panelu a nutnosti hledat jednotlivé argumenty ve spleti na sebe navazujících technických zpráv jsem nebyl schopen zodpovědně posoudit naplnění jednotlivých kritérií. Navíc mnohá z kritérií jsou odborně vzdálena mé erudici a zároveň v panelu nejsou zastoupeny všechny odbornosti potřebné ke komplexnímu posouzení celé metodiky.

Expertní panel pracoval pod velkým časovým tlakem, který znemožnil důkladnou práci. Konečné vyjádření jednotlivých členů panelu k Metodice proběhlo v okamžiku, kdy většina zpráv, které měly být vypracovány na jejím základě, byla již v pokročilé fázi zpracování či dokonce již vyhotovena. Uroveň textu metodiky pro mne byla zklamáním i proto, že SÚRAO bylo již v minulosti upozorněno, že text metodiky by měl vzniknout v předstihu, před výběrem lokality, aby tak bylo transparentní, jakým způsobem budou lokality vybírány – na základě jakých dat a jakým způsobem bude porovnání probíhat. SÚRAO se k tomuto zavázalo již v roce 2016 na půdě pracovní skupiny pro dialog.

Důvěryhodnost a transparentnost výsledků odborné práce je standardně založena na známém a jasně definovaném oponentním řízení. Toto kritérium není v případě poznatků, postupů a argumentace SÚRAO a jejich dodavatelů dodrženo. Některé zprávy jsou připomínkovány pouze ze strany SÚRAO, některé připomínky si dle jejich vyjádření sdělují dodavatelé mezi sebou a pouze u některých existuje oponentní posudek. Neexistuje tedy jednoznačně určená a jednotná strategie oponentního řízení, která by zaručovala důvěryhodnost poznatků, postupů, interpretací a argumentace u výsledků, na kterých je výběr lokalit založen. Důvěryhodné a otevřené oponentní řízení nemůže být nahrazeno prohlášeními ze strany vedení SÚRAO o množství získaných informací, erudici a důvěře v pracovníky podílejících se na výběru.

Naprostá většina dokumentů předložených panelu na počátku obsahovala řadu tvrzení, předpokladů a závěrů, které nebylo možno věrohodně ověřit. V textu k nim z velké části chybělo jakékoliv zdůvodnění či diskuze. Práce členů panelu tak ve valné části směřovala k této okolnosti, která je zásadní pro každý odborný dokument a jeho posouzení. Nelze očekávat, že si posuzovatel z textu dokumentu odvodí argumentaci autorů a následně jí bude oponovat. Z tohoto důvodu a vzhledem k napjatému harmonogramu nebylo možné dále ověřovat postupně doplňovaná zdůvodnění k jednotlivým zprávám.

Celý proces výběru je tak založen na odborném názoru okruhu specialistů ze SÚRAO a jejich dodavatelů, kteří se dlouhodobě podílejí na plánování, provádění a interpretaci průzkumů, vymezování kritérií a hodnocení lokalit. Tito specialisté nepovažují za nutné svoje závěry a názory zdůvodňovat a nechat ověřovat nezávislým oponentním řízením tak, aby jejich postup byl pochopitelný a důvěryhodný jak pro odbornou tak i laickou veřejnost.

Práci samotného panelu nelze popsat jako práci oponentního týmu ale spíše jako práci jednotlivců, kteří se každý sám snaží vstřebat a pochopit co nejvíce z množství informací a po té se ptát na to, čemu nerozumí. To ale vede pouze k jednotlivým připomínkám z oblastí, kterým jednotlivý členové nejlépe rozumí a ne ke kritickému pohledu na celý proces výběru. Nemožnost takový způsobem posoudit celý proces výběru a skrze hodnocení lokalit výběr samotný ostatně vyjádřil při jednání jeden ze zástupců dodavatelů tím, že odmítl možnost změny hodnocení lokalit na základě připomínek členů panelu. Zdůvodnil to tím, že panel není z hlediska odbornosti dostatečně rozsáhlý a členové panelu nemohli během krátké práce panelu získat dostatečnou znalost lokalit tak, aby mohli hodnocení lokalit chtít měnit. S tímto hodnocením práce panelu se bohužel musím ztotožnit.

Z hlediska důvěryhodnosti a transparentnosti by při hledání objektivitby měl celý proces výběru lokalit včetně podkladových zpráv a metodiky zúžení počtu lokalit projít revizí nezávislým oponentním týmem schopným posoudit problém výběru lokality pro hlubinné úložiště v celé komplexnosti.

Matěj Machek

Geofyzikální ústav Akademie věd ČR, v.v.i.